

УДК 331.5;331.31

Кульганік О.М.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки та міжнародних відносин

Вінницького торговельно-економічного інституту

Київського національного торговельно-економічного університету

ФОРМУВАННЯ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНОГО СЕГМЕНТУ СВІТОВОГО РИНКУ ПРАЦІ

АНОТАЦІЯ

У статті проведено дослідження міжнародного ринку робочої сили. Метою статті є обґрунтування нових основ розвитку міждержавного обміну робочою силою та становлення світового ринку праці. Предметом дослідження стали економічні та політичні відносини, що виникають щодо функціонування міжнародного ринку праці. Деталізовано напрями трудової еміграції та імміграції, проаналізовано позитивні та негативні наслідки впливу трудової міграції на вітчизняний ринок праці. Наведено, проаналізовано приватні трансфери та прямі іноземні інвестиції в Україну.

Ключові слова: робоча сила, світовий ринок праці, міграція, висококваліфікований сегмент, заробітна плата.

АННОТАЦІЯ

В статье проведено исследование международного рынка рабочей силы. Целью статьи является обоснование новых основ развития межгосударственного обмена рабочей силой и становления мирового рынка труда. Предметом исследования стали экономические и политические отношения, возникающие касательно функционирования международного рынка труда. Детализованы направления трудовой эмиграции и иммиграции, проанализированы положительные и отрицательные последствия влияния трудовой миграции на отечественный рынок труда. Приведены, проанализированы частные трансферы и прямые иностранные инвестиции в Украину.

Ключевые слова: рабочая сила, мировой рынок труда, миграция, высококвалифицированный сегмент, заработная плата.

ANNOTATION

The article analyzes the international labor market. The purpose of the article is to justify the new foundations of the development of interstate labor exchange and the formation of the world labor market. The subject of the study was the economic and political relations arising from the functioning of the international labor market. The article details the areas of labor emigration and immigration, analyzes the positive and negative consequences of the impact of labor migration on the domestic labor market. Private transfers and direct foreign investments into Ukraine are presented and analyzed.

Key words: labor force, world labor market, migration, high qualification segment, wages.

Постановка проблеми. Разом з традиційними ринками товарів, капіталів та технологій набирає обертів новий специфічний та неординарний феномен розвитку світового господарства, а саме міжнародний ринок праці. Становлення України як незалежної держави з власними кордонами та вільним обміном трудовими ресурсами вимагає принципово нового розуміння зовнішньої трудової міграції, яка стає потужним чинником інтеграції країни до світового ринку праці. Масштабність та інтенсивність розвитку міждержавного обміну робочою силою в Україні обумовили необхідність вдосконалення державної міграційної політики, яка має стати новою сферою зовнішньоекономічної діяльності уряду

країни та створити належні умови для забезпечення українським працівникам гідного становища на міжнародному ринку праці.

В 60–70 роки трудова міграція розглядалась як процес пересування населення між селом та містом, малими містами та великими, різними регіонами Радянського Союзу. Виїзди на роботу за кордон дозволялись тільки в межах країн соціалістичного табору. Ситуація суттєво змінилась наприкінці 80-х – початку 90-х років, коли внаслідок політичної та економічної трансформації суспільства трудова міграція українських громадян за кордон стала набувати значних масштабів. Наприклад, сьогодні у Франції кількість іммігрантів зросла вдвічі, склавши на 2017 рік 100 тис. осіб, у Німеччині показник імміграції збільшився у два рази порівняно з попереднім 2016 роком, становлячи 200 тис. іммігрантів. Аспекти висококваліфікованого сегменту світового ринку праці є актуальними, оскільки приділяється значно менше уваги теоретично-методичному аналізу проблем виникнення та розвитку зовнішньої трудової міграції на світовій арені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням міграційної активності населення активно займалися такі науковці, як Є.Ф. Баранов, Б.Д. Брєєв, Д.І. Валентей, Л.П. Давидюк, Ю.Н. Козирєв, В.І. Переведенцев, Л.Л. Рибаківський, Б.С. Хорьов.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте сьогодні з огляду на плінність часу необхідно дослідити мобільність трудових ресурсів у глобалізованому світі та можливі соціально-економічні наслідки міграції в контексті висококваліфікованого сегменту ринку праці.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є обґрунтування нових основ розвитку міждержавного обміну робочою силою та становлення світового ринку праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна структура світового ринку праці характеризується насамперед виникненням такого нового й особливого його сегменту, який пов'язаний з використанням висококваліфікованих спеціалістів (наукових працівників, інженерів, аналітиків систем тощо), а також фахівців у галузі інформатики, менеджерів. Розвиток сегменту ринку робочої сили значною мірою зумовлюється стрімким зростанням світової торгівлі послугами. Специфіка цього сек-

тору ринку праці полягає в тому, що завдяки розвинутій мережі телекомунікацій певна частина інтелектуальної робочої сили може брати участь у виробничому процесі, що здійснюється на будь-якій відстані від місця її перебування.

Під впливом інформаційної революції у світовому господарстві фактично формується нове середовище. Змінюється звичний характер конкурентної боротьби. Поряд із традиційним пошуком ринків збуту тепер відбувається напружений пошук цінних видів ресурсів, серед яких перше місце належить інформаційним ресурсам та їхнім носіям – людям. Компанії, що діють у високотехнологічних галузях, посилено полюють за інтелектуальними ресурсами. Без них тепер не можна вижити в конкурентній боротьбі. Виникає попит на добре підготовлених спеціалістів, котрі можуть засвоювати великі обсяги інформації, володіють технікою її оброблення. Одночасно зростає попит на інші категорії працівників (фахівців у галузі комунікацій, фінансів, освіти, науки тощо) [3].

Тому, розглядаючи ринок праці, можемо запропонувати модель соціально-економічної сегментації ринку праці (рис. 1).

Останнім часом в Україні у системі підготовки кадрів та формування кадрової політики щодо фахівців вищої кваліфікації накопичилось багато проблем, що потребують швидкого вирішення. Існує значний розрив між підготовкою наукових кадрів та їх залученням до роботи в науковій сфері, незважаючи на те, що кількість докторів та кандидатів наук зростає. Частка тих,

хто залучений до наукової та науково-технічної діяльності, неухильно скорочується. Протягом 2000–2016 років кількість докторів наук збільшилася на 47,7%, однак їх кількість у сфері наукової та науково-технічної діяльності зростає тільки на 9,8%. Кількість кандидатів наук зростає протягом 2000–2016 років на 45,8%, однак кількість тих, хто займається науковою роботою, зменшилась на 34,7%. Це свідчить про те, що фахівці з науковим ступенем (особливо молодь) більш схильні до міграції.

Причини, які спонукають частину інтелектуальної еліти емігрувати з України, представлені на рис. 2 [6].

Відповідно до джерел неофіційної статистики щорічна інтелектуальна еміграція з України налічує приблизно 95,4 тис. фахівців, тобто емігрує кожний 26 спеціаліст з вищою освітою. Протягом останніх років Україну залишило приблизно 5,5 тис. учених, що еквівалентно втраті 4 млрд. дол. США. Згідно з експертними оцінками витрати на підготовку одного фахівця з вищою освітою становлять близько 20 тис. дол. США, що означає, що кожний висококваліфікований трудовий мігрант збагачує країну свого нового перебування на цю суму.

У структурі інтелектуальної міграції з України є низка причин того, чому наші співвітчизники мігрують до інших країн, але найбільш вагомою є оплата праці (майже 65% мігрантів називають її). Проаналізуємо середню бруто-зарплатню в Європі за місяць у 2018 році (табл. 1).

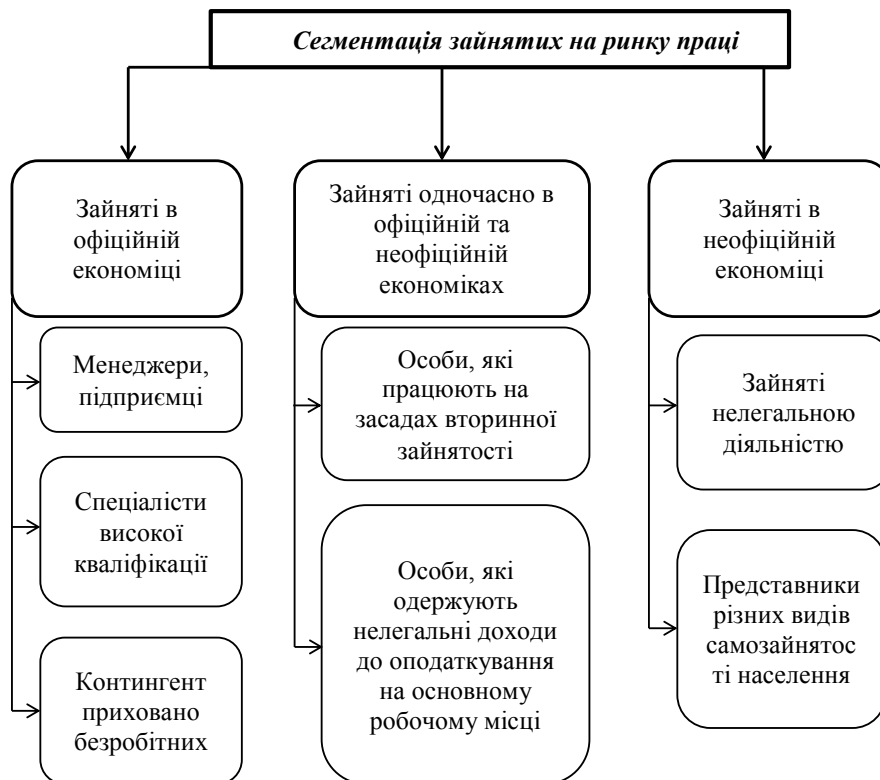

Рис. 1. Модель соціально-економічної сегментації зайнятих на ринку праці

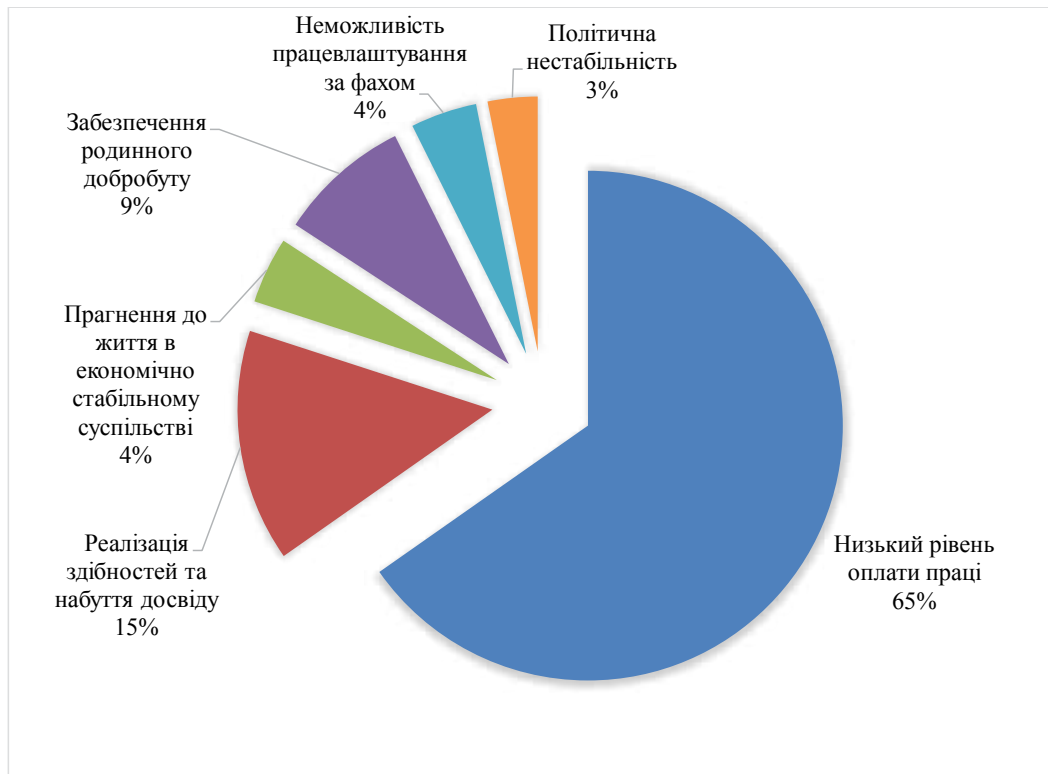

Рис. 2. Структура інтелектуальної міграції з України за причинами (2017 рік)

Таблиця 1

Середня бруто-зарплатня в Європі за місяць у 2018 році

Країна	Приватний сектор, євро за місяць, 160 год.	Рейтингова оцінка
Австрія	3 705,88	10
Бельгія	4 511,11	3
Болгарія	637,29	27
Греція	1 588,49	17
Данія	6 068,97	1
Естонія	1 352,94	18
Ірландія	3 810,17	9
Іспанія	2 417,78	12
Італія	3 141,61	11
Кіпр	2 173,33	14
Латвія	1 053,97	24
Литва	880,00	25
Люксембург	5 462,07	2
Мальта	1 878,90	15
Нідерланди	3 975,38	6
Німеччина	3 812,50	8
Польща	1 114,75	22
Португалія	1 801,57	16
Румунія	742,40	26
Словаччина	1 258,82	20
Словенія	2 218,49	13
Угорщина	1 066,67	23
Україна	254,20	28
Фінляндія	4 031,50	5
Франція	3 929,25	7
Хорватія	1 261,02	19
Чеська Республіка	1 249,64	21
Швеція	4 338,26	4

Аналіз даних табл. 1 свідчить про те, що найбільша заробітна плата зафіксована в Данії, де вона складає 6 068,97 євро на місяць. Другою країною за оплатою праці в Європі є Люксембург, де вона становить 5 462,07 євро на місяць. На третьому місці – Бельгія, оплата праці в якій на місяць в середньому складає 4 511,11 євро. Останніми в рейтинговій оцінці країн за середньою брутто-зарплатнею в Європі на місяць стали Румунія, Болгарія та Україна із середньою заробітною платою у 742,40, 637,29 та 254,20 євро відповідно.

Згідно з даними статистичного бюро Євросоюзу у 2017 році в Європі за межею бідності жили 112,9 млн. осіб (22,5% від усього населення). Найбільше від недолику грошей страждали жителі Болгарії, Греції та Румунії. Найкраща ситуація спостерігається в Нідерландах, Фінляндії, Чехії, Франції, Словенії, Словаччині та Данії. А МВФ визнав Україну найбіднішою країною в Європі. За показником ВВП на душу населення Україну обійшла навіть Молдова. У Молдові більша середня заробітна плата, ніж в Україні: 375,82 доларів проти 325,53 [2, с. 61].

Українські висококваліфіковані кадри вибирають такі країни в Європі для міграції, як Німеччина (18%), Ізраїль (7%), Польща (6%) та Чехія (4%). Це обумовлене перш за все вищим рівнем оплати праці в цих країнах, а також прагненням до життя в більш економічно стабільному суспільстві та бажанням інтелектуальних мігрантів до реалізації своїх здібностей і набуття досвіду. Проте високі заробітні плати, які забезпечуватимуть достатній рівень життя українців, дали б змогу зупинити трудову міграцію.

Основними цільовими країнами зовнішньої міграції висококваліфікованих кадрів стали США, Росія, Німеччина, Ізраїль, Канада та Польща (рис. 3) [4].

До найбільш бажаних професій за кордоном відносять лікарів та фармакологів, юристів, IT-спеціалістів, викладачів, фахівців в галузі природничих наук, публіцистів, наукових співробітників [5].

Крім негативних проявів, трудова міграція висококваліфікованої робочої сили має також низку переваг, які можна використати для покращення ситуації в країні [1, с. 82]. Графічне відображення переваг та недоліків трудової міграції представлено в табл. 2.

Також значним є вплив приватних трансфертів на зростання цін та імпорту. Зокрема, саме перекази з-за кордону значною мірою сприяють економічно невиправданому зростанню цін на нерухомість. З кожним роком приватні грошові перекази з-за кордону зростають.

Так, у 2012 році їх сума становила 6 177 млн. дол. США, у 2013–2014 роках у зв'язку зі складним економічним становищем в Україні приватні трансферти зменшились до 5 862 млн. дол. США. Вже у 2015 році грошові перекази від мігрантів зросли більше ніж на 1 000 млн. дол. США.

Ситуація щодо приватних грошових переказів з-за кордону покращилась у 2017 році, коли вони зросли до 8 537 млн. дол. США. Прямі іноземні інвестиції, призначені для виробництва та забезпечення контролю діяльності підприємств завдяки володінню контрольним пакетом акцій, у 2012 році становили 6 073,3 млн. дол. США, у 2013–2014 роках ця цифра зменшилась до 4 753 млн. дол. США. У 2015 році прямі іноземні інвестиції за рік зросли до 5 527,9 млн. дол. США. На 2017 рік сума прямих інвестицій з-за кордону становить лише 2 860,1 млн. дол. США. За останні шість років зростає тенденція перевищення міжнародних трансфертів над прямими іноземними інвестиціями (табл. 3).

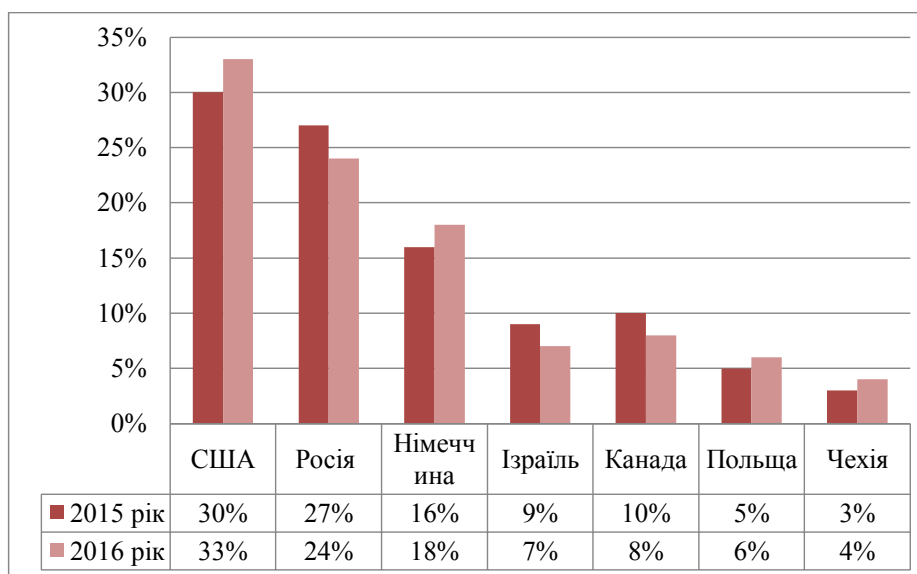

Рис. 3. Структура інтелектуальних мігрантів України за країнами призначення у 2015–2016 роках

Таблиця 2

Переваги та недоліки трудової міграції

Переваги	Недоліки
Можливість отримання нового досвіду роботи.	Втрата частини висококваліфікованих працівників.
Збільшення кількості трансфертних платежів з-за кордону.	Збільшення частки людей похилого віку, що припадає на одну молоду людину.
Підвищення кваліфікації працівників (за умови повернення в Україну).	Гальмування розвитку НТП в країні (за рахунок активної міграції науковців).
Підвищення рівня знання іноземних мов у країні.	Зменшення величини пенсій та інших соціальних виплат.
Економія держави на виплатах по безробіттю.	Підвищення пенсійного віку.
Зниження рівня безробіття за рахунок працевлаштування працівників (стосується тих людей, які довгий час не можуть знайти роботу в Україні).	Зниження рівня патріотизму в країні.

Таблиця 3

Приватні трансфери та прямі іноземні інвестиції в Україну, млн. дол. США

Показник	Рік						Абсолютне відхилення 2017 року від 2012 року, ±
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Приватні грошові перекази з-за кордону	6 177	5 370	5 862	7 019	7 526	8 537	+2 360
Прямі іноземні інвестиції за рік	6 073,7	4 436,6	4 753	5 527,9	4 962,9	2 860,1	-3 213,6
Перевищення міжнародних трансферів над прямими іноземними інвестиціями	103,3	933,4	1 109	1 491,1	2 563,1	5 676,9	5 573,6

Економісти говорять, що трансфери можуть розглядатись як один з каталізаторів формування спекулятивної «бульбашки» на ринку нерухомості, яка загрожує стабільності фінансових інституцій та надійності збереження заощаджень громадян, що цілком підтверджується в часи фінансово-економічної кризи [2, с. 101].

З інвестуванням зароблених за кордоном коштів в житлове будівництво пов'язаний також такий негативний наслідок, як «омертвіння» капіталу, тобто витрати на будівництво в депресивних регіонах, де новозбудоване житло зрештою залишається невикористаним.

Певна частина мігрантів спрямовують кошти на купівлю житла в регіональних центрах чи столиці, що прискорює міграцію молоді із сільських місцевостей з усіма негативними наслідками для розвитку останніх.

Також для України серйозною проблемою є недостатня увага з боку держави до розвитку науково-технічної сфери та її фінансування. Так, незважаючи на усвідомлення проблем, які стоять перед науково-технічною сферою, в країні лише констатується необхідність підвищення ефективності бюджетного фінансування цього напрямку. Глобальна міграційна рухливість населення та чималі міграційні переміщення трудових ресурсів як всередині країни, так і за її межі яскраво віддзеркалюють ту ситуацію, що склалась нині у країні на національному та регіональних ринках праці.

Висновки. Отже, в епоху глобалізації міграційна політика стає фактором інноваційного розвитку. Міграція все більше впливає на зайнятність, якість людського капіталу, продуктивність праці, рівень доходів населення. Перед країнами постає завдання залучення найбільш ефективної частини людського капіталу з-за кордону, збереження та розвитку національних інтелектуальних ресурсів і трансферу технологій через фахівців. Міграція наукових працівників, їхня праця в науково-дослідних та технологічних центрах різних країн з метою набуття, вдосконалення та застосування своїх знань є реальністю нашого часу й умовою розвитку держави в майбутньому. Багато розвинених країн та країн, що розвиваються, вже дійшли висновку, що залучення іноземних учених, інженерів, менеджерів, викладачів та інших фахівців означає «імпорт знань» і може бути винятково вигідним для національної економіки. З цією метою коригуються міграційні законодавства, створюються спеціальні програми для висококваліфікованих мігрантів, цілеспрямовано розширюється прийом іноземних студентів та аспірантів, а також їх працевлаштування після завершення навчання, створюються міжнародні дослідницькі колективи, заохочується міграція, пов'язана з інвестиціями в пріоритетні галузі. В умовах перманентної економічної кризи, в якій перебуває Україна, доцільно перейняти досвід розвинених країн щодо використання інтелектуального потенціалу та вдосконалювати міграційне законодавство.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Давидюк Л.П., Калинин С.П., Гетьманенко Ю.О. Розвиток міжнародного ринку праці: глобалізаційний аспект: монографія. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2016. 240 с.
2. Мартинова Л.Б., Хачатрян В.В., Давидюк Л.П., Кульганік О.М. Інтернаціоналізація ринків праці: монографія. Вінниця: видавниче-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2017. 183 с.
3. Кисільова Т.О. Регулювання трудової міграції. Юридичний вісник України. 2013. № 17. С. 4.
4. Передрій О.С. Міжнародна трудова міграція. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. 4-те вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2014. С. 145–158.
5. Поліщук О.В. Особливості класифікації міжнародних мігрантів (трудящих – мігрантів). Зовнішня торгівля: право та економіка. 2009. № 4. С. 138–141.
6. Причини міжнародної міграції робочої сили. Міжнародна економіка: підручник / А.П. Румянцев, Г.Н. Климко, В.В. Рокоча та ін.; за ред. А.П. Румянцева. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2015. С. 149–154.
7. Смітюх Г.В. Державна політика в галузі трудової міграції потребує вдосконалення. Голос України. 2010. № 9. С. 4–5.

REFERENCES:

1. Davydiuk L.P., Kalinina S.P., Hetmanenko Y.O. (2016) Rozvytok mizhnarodnoho rynku pratsi: hlobalizatsiinyi aspekt [The development of the international labor market: the globalization aspect], Nilan-LTD, Vinnytsia, Ukraine.
2. Martynova L.B., Khachatryan V.V., Davydiuk L.P., Kulhanik O.M. (2017) Internatsionalizatsiia rynkiv pratsi [Internationalization of labor markets] Vydavnycho-redaktsiinyi viddil VTEI KNTEU, Vinnytsia, Ukraine.
3. Kysilova T.O. (2013) "Rehuliuвання trudovoi mihratsii", Yurydychnyi Visnyk Ukrainy, no. 17. P. 4–10.
4. Peredrii O.S. (2014) Mizhnarodna trudova mihratsiia [International labor migration] Znannia, Kyiv, Ukraine.
5. Polishchuk O.V. (2009) "Osoblyvosti klasyfikatsii mizhnarodnykh mihrantiv (trudiashchykh – mihrantiv)", Zovnishnia to-rhivlia: pravo ta ekonomika, no. 4. P. 138–141.
6. Rumiantsev A.P., Klymko H.N., Rokochata V.V. (2015) Prychyny mizhnarodnoi mihratsii robochoi syly [Reasons for international labor migration] Znannia, Kyiv, Ukraine.
7. Smityukh H.V. (2010) "Derzhavna polityka v haluzi trudovoi mihratsii potrebuie vdoskonalennia", Holos Ukrainy, no. 9. P. 4–5.

Kulhanik O.M.

*Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Economics
and International Economic Relations,
Vinnytsia Institute of Trade and Economics,
Kyiv National University of Trade and Economics*

FORMATION OF THE HIGH QUALIFICATION SEGMENT OF THE WORLD LABOUR MARKET

The article analyses the international labour market. The purpose of the article is to justify the new foundations for the development of interstate labour exchange and the formation of the world labour market. The subject of the study was the economic and political relations arising from the functioning of the international labour market. A model of socio-economic segmentation of the labour market is developed.

The reasons that motivate a part of the intellectual elite to emigrate from Ukraine are substantiated. Also, during the course of work, the thesis has been proved that if wages are comparable to the standard of living, it will affect young people so that they do not look for better work abroad.

The article details the areas of labour emigration and immigration, analyses the positive and negative consequences of the impact of labour migration on the domestic labour market. Private transfers and direct foreign investments into Ukraine are presented and analysed.

It is established that migration is increasingly affecting employment, quality of human capital, labour productivity, and incomes. In the conditions of the permanent economic crisis, in which Ukraine is located, it is expedient to take the experience of developed countries in the use of intellectual potential and to improve the migration legislation.